

ÄR KRIG FÖRBJUDET?

JÄ!

Utgångspunkten är att krig är förbjudet mellan FN:s medlemmar.

Grundprincipen i FN-stadgan är att FN:s medlemsländer inte får angripa varandra:

"Alla medlemmar skola i sina internationella förbindelser avhålla sig från hot om eller bruk av våld, vare sig riktat mot någon annan stats territoriella integritet eller politiska oberoende, eller på annat sätt oförenligt med Förenta Nationernas ändamål."

Artikel 2.4 i FN-stadgan

NEJ!

En mor och hennes barn. Marouneh Ras, Libanon 2007. FOTO: ICRC/KOKIC, MARKO

Det finns två viktiga undantag. Krig är tillåtet i självförsvar eller om FN bestämmer att det krävs en militär operation för att säkra eller återupprätta freden.

"Ingen bestämmelse i denna stadga inskränker den naturliga rätten till individuellt eller kollektivt självförsvar i händelse av ett väpnat angrepp mot någon medlem av Förenta Nationerna [...]."

Artikel 51 i FN-stadgan

Om ett land angrips har man alltså rätt att försvara sig.

Det är bara FN som kan välja att utnyttja militära medel för att lösa en internationell kris eller konflikt. Det är FN:s säkerhetsråd som ansvarar för att besluta om väpnade medel ska tillåtas – genom en så kallad FN-resolution.

"Säkerhetsrådet fastställer förefintligheten (förekomsten, redaktörens anmärkning) av hot mot freden, fredsbrott eller angreppshandling och framlägger förslag eller fattar beslut om vilka åtgärder som skola vidtagas [...]."

Artikel 39 i FN-stadgan

"Finner säkerhetsrådet, att åtgärder enligt artikel 41 (fredliga sanktioner, red. anm.) skulle bli otillräckliga eller redan visat sig otillräckliga, äger rådet företaga sådant inskrående medelst luft-, sjö-, eller landstridskrafter, som må befinnas nödvändigt för att upprätthålla eller återställa internationell fred och säkerhet."

Artikel 42 i FN-stadgan

Fakta om FN:s säkerhetsråd

FN:s säkerhetsråd är det mäktigaste beslutande organet inom FN. Dess uppgift är att bevara fred och säkerhet i världen, bland annat genom att medla mellan länder som befinner sig i konflikt. Alla FN:s medlemsländer måste följa säkerhetsrådets bestämmelser. Säkerhetsrådet är faktiskt det enda FN-organ som får använda maktmedel om ett medlemsland bryter mot internationella lagar och bestämmelser.

Säkerhetsrådet har två maktmedel till sitt förfogande: Det kan införa sanktioner, straffåtgärder, som till exempel att neka ett land att köpa eller sälja enskilda varor. Säkerhetsrådet kan också besluta om att vidta militära åtgärder men användning av militär makt ska vara en "sista utväg". Innan man överväger militära åtgärder ska alla andra medel provas. Säkerhetsrådet har fem permanenta medlemmar: Frankrike, Kina, Ryssland, Storbritannien och USA. Dessa fem har vetorätt. Övriga tio medlemmar väljs bland medlemsländerna på två år åt gången.

BEGRÄNSNINGAR GRYMHETER

- internationell humanitär rätt

Ett gammalt ordspråk lyder "i krig och kärlek är allt tillåtet". Men det stämmer inte. Det finns, som du precis har läst, tydliga regler för när krig är tillåtet. Det finns också tydliga regler för vad som är lagligt och olagligt när ett krig har brutit ut. De regler som gäller i krig kallas internationell humanitär rätt eller krigets lagar. Detta är ett samlingsnamn för en rad avtal som bestämmer vad som är lagligt och olagligt i krig och konflikter.

Huvudpoängen med internationell humanitär rätt är att begränsa det mänskliga lidandet i krig och konflikter genom att:

- 1) skydda civila och andra personer som inte deltar direkt i striderna,
- 2) begränsa de metoder och medel som används i kriget.

Internationell humanitär rätt är en lagstiftning i ständig utveckling. Det har tillkommit nya regler när det har visat sig nödvändigt – som till exempel när nya vapentyper, ny teknik och ny taktik inte omfattas av de gamla reglerna eller för att synen på olika metoder och vapentyper förändras med tiden. Den nyaste konventionen är förbudet mot klustervapen från 2008.

Genèvekonventionerna

- det viktigaste regelverket

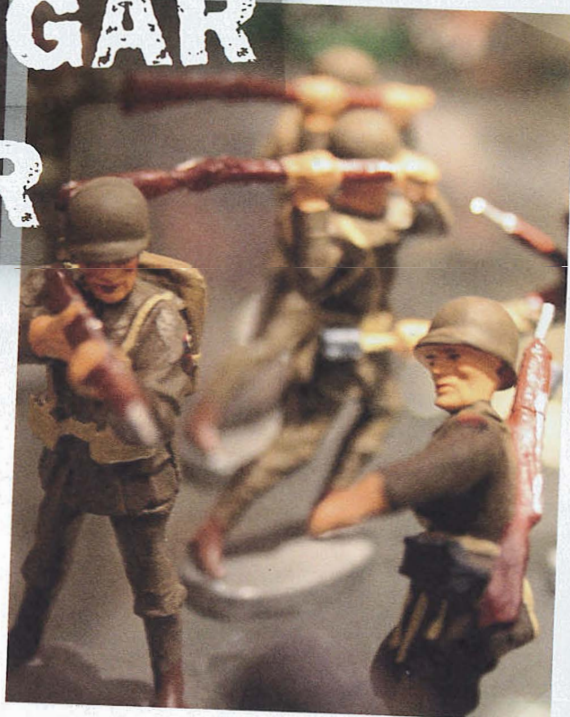
I dagligt tal hör man för det mesta ordet "Genèvekonventionerna" när man talar om krigets lagar. Genèvekonventionerna är nämligen det viktigaste regelverket inom ramen för den humanitära rätten.

Detta regelverk består ursprungligen av fyra konventioner som utarbetades redan 1864. Genèvekonventionerna godkändes av en rad länder efter andra världskriget. Genom åren har också en rad andra gamla och nya bestämmelser införlivats i Genèvekonventionerna.

De viktigaste bestämmelserna, *krigets lagar*, finns i de fyra Genèvekonventionerna från 1949 och i det första tilläggsprotokollet från 1977.

Den första och andra Genèvekonventionen ger skydd åt sjuka och sårade i fält och till sjöss.

I den tredje Genèvekonventionen finns det bestämmelser om skydd för krigsfångar medan den fjärde Genèvekonventionen ger skydd åt civila.

Leksakssoldater. Leksaksmuséet, Stockholm.

FOTO: EVA-LOTTA SANDBERG/BITSANDPEACE

Folkrätten = det internationella rättssystemet, det vill säga alla lagar, bestämmelser och överenskommelser som gäller mellan världens stater, länder.

Krigets folkrätt = de bestämmelser i folkrätten som har med krig att göra. Krigets folkrätt är ett annat begrepp för internationell humanitär rätt eller krigets lagar.

Det första tilläggsprotokollet från 1977 innehåller bestämmelser som kompletterar de fyra Genèvekonventionerna.

För väpnade konflikter som inte är mellan stater (t ex inbördeskrig) finns de viktigaste bestämmelserna i den, för alla fyra Genèvekonventionerna, gemensamma artikel 3. Den gemensamma artikel tre utvecklas senare och förtydligas i det andra tilläggsprotokollet från 1977 samt i internationell sedvanerätt. Sedvanerätt är regler som inte finns skrivna i lagar men som ändå uppfattas som bindande för myndigheter och enskilda genom praxis, tradition eller sedvana.

Det tredje tilläggsprotokollet antogs 2005 och innehåller bestämmelser om ett nytt, tredje skydds-emblem, den röda kristallen. Ett emblem som kan användas som ett alternativ till det röda korset och den röda halvmånen och som inte kan uppfattas ha religiösa, kulturella eller politiska förtecken. Det röda korset, den röda halvmånen och den röda kristallen utmärker skydd i krig för de personer och de föremål som aldrig får anfallas.

KRIGETS GRUNDLÄGGANDE

REGLER

syftet?” Militär nödvändighet begränsas strikt till de situationer som anges i konventionerna

civilbefolkningen och civil egen-dom riskerar att utsättas för.

Öppna och se närmare på folkrättens historia.

Humanitet: Även i väpnade konflikter ska humanitet ha utrymme i attityder, värderingar och i handlingar. Krig är inte mellan individer utan mellan stater eller väpnade grupper. Man ska försöka förebygga och begränsa mänskligt lidande. I ett krig får man aldrig ge sig på motståndarens civila befolkning, och soldater ska behandlas humant även om dessa är lagliga mål.

Militär nödvändighet: I krig har parterna rätt att använda väpnat våld mot varandra, men våldsanvändningen och valet av vapen och stridsmetoder begränsas av den humanitära rätten. I huvudsak betyder militär nödvändighet att man före ett eventuellt anfall alltid måste fråga sig själv: "Är detta nödvändigt för att uppnå det avsedda militära

Distinktion: Parterna i krig ska alltid göra åtskillnad mellan stridande och icke-stridande. Soldater som inte längre deltar i striderna (till exempel för att de gett sig) har rätt till skydd. Man kan inte alltid förhindra att civila drabbas av stridshandlingar. Men stridshandlingar får bara riktas mot de stridande och militära mål, civilbefolkningen ska vara förskonad. Vapen ska också användas i enlighet med distinktionsprincipen, man får exempelvis inte använda vapen som är inte kan göra skillnad mellan stridande och icke-stridande.

Proportionalitet: Proportionalitetsprincipen handlar om att parterna måste väga det man militärt uppnår med ett militärt anfall mot de eventuella skador som

Det skulle till exempel inte vara i linje med proportionalitetsprincipen att bomba en by och skada eller döda hundratals civila, för att döda en soldat. Valet av vapen och metoder ska stå i proportion till det man vill uppnå. Man skjuter inte en sparv med en kanon.

Visste du att ... Röda Korset spelar en särskild roll i krig? Röda Korset ska bland annat övervaka att krigets lagar respekteras.

Viktiga uttryck:

Stridande: Medlem av de väpnade styrkorna, medlem av en väpnad grupp som står under en av de stridande parternas kommando.

Civil: Alla människor som inte är stridande. När civila deltar direkt i strider förlorar de skyddet mot angrepp. Om det råder tvivel om en persons status ska han eller hon anses vara civil. Lagarna gäller också för soldater som inte längre strider, samt för sjuka, sårade, krigsfångar och civila. Till exempel: om en civil person skjuter mot en soldat förlorar han/hon sitt skydd. En sårad soldat är skyddad och får inte anfallas.

Civilt objekt: Alla saker som inte är militära mål. När ett civilt objekt används för att stödja en militär aktivitet, blir det ett legitimt militärt mål och förlorar sitt skydd. Till exempel om man transporterar vapen i en ambulans eller om man gömmer soldater i ett sjukhus.

Militärt mål: Objekt som genom sitt tillstånd, placering, syfte eller användning utgör ett effektivt stöd till militär aktivitet och som, om det ödeläggs, innebär en avgörande militär fördel. Till exempel ett vapenförråd.

Mellan den 13 och 15 februari 1945 bombade de allierade den tyska staden Dresden. Staden blev i princip jämnad med marken. Så mycket som 80 procent av byggnaderna ödelades och runt 25 000 människor dödades. Under efterkrigstiden har det förts en livlig debatt om ifall angreppet var militärt nödvändigt. Framför allt eftersom bombningen skedde vid en tidpunkt då det redan stod klart att Nazityskland hade förlorat kriget och för att så många civila dog. FOTO: ICRC/(DR) KILDE: AFTENPOSTEN

CIVIL ELLER STRIDANDE?

Öppna och se närmare på folkrättens historia.

Detta är några av de viktigaste reglerna i den internationella humanitära rätten:

Skillnad mellan civila och stridande

När man som soldat planerar eller utför ett anfall, måste man skilja på civila och stridande och mellan civila objekt och militära mål

1. Anfall på civila är förbjudet så länge de inte deltar direkt i stridigheter.
2. Anfall på civila objekt, som till exempel hus, sjukhus, skolor, religiösa platser, kulturella eller historiska monument är förbjudet.
3. Innan ett anfall inleds måste varje åtgärd vidtas för att minska den tänkbara skadan på civila och civila objekt.
4. Det är förbjudet att använda vapen som inte kan skilja på civila och militära mål.

Bemötande av civila

Civila och stridande, som försatts ur stridbart skick, ska skyddas och behandlas human

1. Mord, tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning är förbjudet.
2. Sexuellt våld är förbjudet.
3. Tvångsflyttning av civila är förbjudet.
4. Det är förbjudet att svälta ut civilbefolkning.
5. Användning av mänskliga sköldar för att skydda militära mål är förbjudet.
6. Sårade, sjuka eller skeppsbrutna fiendesoldater måste sökas upp, tas om hand och vårdas. Det får

inte göras någon åtskillnad mellan vän- och fiendesoldat. Behovet av vård bestämmer vem som ska prioriteras.

7. Tillfångatagna civila och fiendesoldater måste få mat, vatten, kläder, husrum, medicinsk behandling och möjlighet att kontakta sin familj.
8. Alla ska kunna kräva en rättvis rättegång

Vapen och militär taktik

Det enda legitima, lagliga, syftet med krig är att försvaga fiendens militära styrka.

1. Användning av vapen som orsakar onödigt lidande är förbjudet.
2. Det är förbjudet att ta gisslan.
3. Det är förbjudet att döda eller sära en fiende som överlämnar sig, ger sig.
4. Det är förbjudet att beordra eller hota med att ingen ska överleva.
5. Det är förbjudet att utge sig för att vara civil och samtidigt delta i stridigheterna.
6. Det är förbjudet att förstöra sådant som civila behöver för sin överlevnad som till exempel livsmedel, jordbruksmark och anläggningar för dricksvatten.
7. Det är förbjudet att anfalla medicinsk och religiös personal och objekt som är lagligt märkta med det röda korset, den röda halvmånen eller den röda kristallen – symboler som visar att det i den aktuella bilen eller i tältet finns människor som har rätt till skydd.
8. Det är förbjudet att missbruka någon av de tre skydds-symbolerna.

Särskilt skydd

Några grupper och objekt har rätt till särskilt skydd – till exempel kvinnor och barn.

1. Det är förbjudet att rekrytera barn under 15 år till väpnade styrkor eller utnyttja dem i striderna på annat sätt.
2. Medicinsk personal och medicinska objekt, som till exempel sjukhus, kliniker och ambulanser, ska respekteras och skyddas. Det samma gäller religiös personal som till exempel präster.
3. Kulturföremål ska respekteras och skyddas.
4. Kvinnor i konfliktområden har rätt till särskilt skydd, stöd samt sjuk- och hälsovård.

Visste du att ... det röda korset, den röda halvmånen och den röda kristallen är skydds-symboler i krig? Dessa symboler utmärker de som arbetar med sjuka och sårade i krig och de får inte anfallas. Dessutom har de nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarna fått ett särskilt tillstånd att använda dessa symboler i fred för att visa sin tillhörighet till den internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsen.

För att det röda korset, den röda halvmånen och den röda kristallen ska respekteras i krig och konflikter ska staterna också se till att de inte missbrukas i fredstid. Dessa symboler är därför skyddade i svensk lag.

I en dom 11 november 2009, om missbruk av det röda korset, förbjöd Marknadsdomstolen ett företag att vid marknadsföring av första hjälpen-tavlor använda kännetecknet som liknar och kan förväxlas med Röda Korsets märke.

Krig förr och nu

Krigets karaktär har ändrats. Det är inte längre så att de som deltar i krig alltid bär uniform så att man lätt kan urskilja vem som är fienden. Förr utkämpades de flesta krig mellan en eller flera stater. I dag är majoriteten av krigen inbördeskrig, det vill säga interna konflikter inom ett land, där väpnade grupper kämpar mot varandra eller mot statens militära styrkor. Detta är en utmaning för krigets lagar. Lagarna gäller också inbördeskrig men de skrevs då det var vanligare med krig mellan stater. Därför kan det vara svårare att använda reglerna i interna väpnade konflikter.

I den gemensamma artikeln 3 i Genèvekonventionerna fastställs en del minimiregler som alltid ska gälla. Det vill säga att de gäller i både krig mellan stater och inbördeskrig, oavsett om de som kämpar bär uniform eller inte, och även under andra omständigheter som inte omfattas av krigets lagar. Dessa minimiregler gäller bland annat rätten till liv, förbud mot tortyr och misshandel och förbud mot att ta gisslan.

CIVILA I SKOTTLINJEN

Förr slogs soldater mot soldater. Under inbördeskriget i USA 1861–1865 rusade soldaterna mot varandra på stora öppna fält och slogs öga mot öga. Under första världskriget, som varade 1914–1918, låg soldaterna i skyttegravar på var sin sida av frontlinjen och sköt på varandra. Då var det nästan bara pojkar och män i uniform som blev skadade och dog. Kvinnor, barn och andra civila var på det stora hela ganska trygga. Bara ett offer av tio i krig var civila, övriga var soldater. För många soldater låg det faktiskt en ära i att inte skada civila under pågående strid.

Under det senaste seklet har människor börjat kriga på ett sätt som gör att civilbefolkningen hamnar i skottlinjen i mycket högre grad. Det finns sällan tydliga

frontlinjer nu för tiden, där soldaterna slåss på var sin sida. Moderna vapen kan fjärrstyras och gå långt. Därmed sänds dödliga kulor och bomber över stora områden, också sådana där civila bor. Dessutom har civila i sig blivit ett mål för dem som för krig. Att döda civila är med andra ord en taktik, ett sätt att skada fienden.

I dag är de flesta som drabbas civila, och siffrorna är helt omvända: nio av tio som omkommer i krig är nu

civila. Omkring hälften av dem är barn, enligt Unicef, FN:s barnfond.

Visste du att ... även inbördeskrig kan få följder för andra länder? Särskilt i Afrika söder om Sahara har man vid många tillfällen sett att oron i ett land har spritt sig till grannländerna och att andra stater blandar sig i andra länders interna konflikter. Det innebär att skillnaden mellan en nationell och en internationell konflikt inte alltid är så tydlig. Dessutom skapar ofta konflikter i ett land stora flyktingströmmar som rör sig över landsgränser.

I slutet av 1970-talet hade Pol Pots regim i Kambodja fått katastrofala följder för civilbefolkningen. Krig, massmord och ödeläggelse tvingade hundratusentals människor på flykt. Här ser vi en ung kvinna och hennes son som har sökt skydd i ett flyktingläger på gränsen mellan Thailand och Kambodja 1979. FOTO: UN PHOTO/SAW LWIN

VARFÖR KRIGAR VI?

Kampen om mark och naturresurser har alltid varit en huvudorsak till krig. Fattigdom, stora olikheter mellan människor och konflikter mellan folkgrupper kan också bidra till att en väpnad konflikt inleds eller hålls vid liv

länge. Många menar att kampen om naturresurser, som till exempel vatten och olja, kommer att förvärras i framtiden och utlösa nya krig. Klimatförändringarna kan också påverka spridningen av konflikter om områden i världen blir

obeboeliga och om fler måste dela på allt knappare resurser som vatten och odlingsbar mark.

FOTO: EVA LOTTA SANDBERG/ITSA/ANDPEACE

GÄLLER DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA I KRIG?

Teckning från ett rehabiliteringscenter för personer med funktionsnedsättning i Khan Younis, Gaza. FOTO: OLAV A. SALTBNES/RÖDE KORSET

När det är fred gäller varje enskilt lands egna lagar och de internationella mänskliga rättigheterna. I krig gäller den internationella humanitära rätten. De mänskliga rättigheterna gäller både i krig och fred, dock så har staterna möjlighet att inskränka några av dessa under konflikter. Myndigheterna kan till exempel införa utgångsförbud eller begränsa mötesfriheten. Det kallas för undantagstillstånd och kan bara genomföras i syfte att skydda befolkningen. Det gäller dessutom bara vissa rättigheter och under en begränsad tid. I praktiken handlar de mänskliga rättigheterna och internationell humanitär rätt om samma sak, nämligen skydd av enskilda individers okränkbara rättigheter – som till exempel rätten till liv eller att inte utsättas för omänsklig behandling och tortyr.

GEMENSAMT FÖR DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA OCH INTERNATIONELL HUMANITÄR RÄTT

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

INTERNATIONELL HUMANITÄR RÄTT

- Rätten till liv
- Förbud mot diskriminering på grund av etnisk tillhörighet, hudfärg, kön, funktionsnedsättning eller religion
- Förbud mot tortyr
- Förbud mot grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning
- Förbud mot slaveri
- Förbud mot retroaktiv lagstiftning dvs att det är förbjudet att straffa någon för en gärning som inte var olaglig när den begicks

ALLA HAR ETT EGET ANSVAR

I en av de rättsliga processerna efter andra världskriget – den så kallade Nürnbergrättegången – fastställdes en ny princip:

Alla som deltar i krig ansvarar själva för sina handlingar, oavsett ställning och titel.

Det går inte att skylla på överordnade och säga att man fick order om att göra något. Den enskilda soldaten har rätt och skyldighet att neka en order när han eller hon blir beordrad att begå ett brott. Detta ansvar förutsätter att alla som deltar i krig har kunskap om den internationella humanitära rätten.

Den Centralafrikanska republiken. Soldater får lära sig internationell humanitär rätt. FOTO: ICRC/JON BJÖRGVINSSON

LYNDIE ENGLAND DÖMDES

Den amerikanska soldaten Lynndie England dömdes 2005 till tre års fängelse för tortyr och grova fysiska, psykiska och sexuella övergrepp på irakiska fångar i Abu Ghraib-fängelset i Irak. Hon var 21 år gammal då hon tjänstgjorde i Irak. Krigsförbrytelserna upptäcktes en dag då bilder av tortyren visades i medier över hela världen. Själva Lynndie England att hon instruerades av sina överordnade att utföra övergreppen. Men domstolen slog fast att hon hade ett eget ansvar för det som hon hade gjort. Hon kunde ha vägrat att följa ordern, men det gjorde hon inte. Ytterligare tio personer dömdes för tortyren vid Abu Ghraib.

Den amerikanske soldaten Lynndie England, 21 år gammal, med en naken fånge. Abu Ghraib-fängelset i Bagdad, Irak 2004. FOTO: SCANPIX/EPA/THE WASHINGTON POST

VAD ÄR EN KRIGSFÅNGE?

Händerna på en fånge sticker ut. Mbimbfängelset besöks regelmässigt av ICRC, Internationella rödakorskommittén. Burundi 1995. FOTO: ICRC/CHRIS SATTLBERGER

Visste du att ...
krigets lagar ger
Röda Korset rätt
att besöka alla
krigsfångar?

VILKA RÄTTIGHETER HAR FÅNGARNA?

En krigsfånge är en soldat som tas till fånga av fienden i en internationell väpnad konflikt, det vill säga i ett krig mellan två eller flera stater. Vem som kan räknas som krigsfånge och hur krigsfångar ska behandlas beskrivs noggrant i krigets lagar. För att få status som krigsfånge måste vissa kriterier uppfyllas.

En krigsfånge är en tillfångatagen:

1. medlem av de väpnade styrkorna som lyder under en av staterna i konflikten
2. medlem av milis eller av en organiserad motståndsrörelse som tillhör en av parterna när denne:
 - bär vapen synligt
 - bär uniform eller annat tydligt kännetecken
 - tillhör en militär grupp med ett tydligt ansvarigt befäl
 - deltar i militär aktivitet som följer krigets lagar.

Men dessa kan också få krigsfångestatus:

- Den befolkning som bor i ett område som inte har varit ockuperat av fienden men som spontant tar till vapen för att skydda sig när fienden kommer – eftersom de inte har haft tid att organisera sig i en vanlig militär styrka.
- Besättningen på ett handelsfartyg som seglar på internationellt vatten under krig och blir tagen till fånga av fienden.
- Personer som följer väpnade styrkor utan att vara en direkt del av dem, som till exempel journalister eller människor som utför tjänster åt det militära. Villkoret är att de är utrustade med identitetskort som visar att de har ett uppdrag att utföra hos de militära styrkorna.

Krigsfångar skyddas genom Genèvekonventionerna och bestämmelserna för hur de ska behandlas är hårda. Huvudregeln är att fångarna ska behandlas humant. Skyddet gäller från det ögonblick som personen tas till fånga och gäller till fullt tills fångenskapen är över. Grova övergrepp mot krigsfångar räknas som krigsförbrytelse och kan straffas hårt.

Visste du att ...
självmo-
rds-
bombare är
olagliga enligt
krigets lagar?

Visste du att ... "Behandling av fångar är en av de viktigaste moraliska prövostenarna i en krigssituation - vi står inför ett av krigets mest delikata och svåra problem."

Henrik Syse, filosof och fredsforskare, i en intervju med Ny Tid, den 22 maj 2004

KRIGSFÅNGAR VISADES PÅ TV

Daily Mail
TUESDAY, JANUARY 22, 1991 25p

**GULF WAR
LATEST**

Den brittiska piloten John Peters och navigatör John Nichol sköts ned ovanför Irak den 17 januari 1991, på Gulfkrigets första dag. De hoppade ut i fallskärm och blev snabbt arresterade av irakiska soldater. Som krigsfångar behandlades de inte riktigt i enlighet med krigets lagar. De visades på TV och de tvingades att ta avstånd från sina handlingar och kriget mot Irak. Efter sju veckor i fångenskap var kriget över och Nichol och Peters släpptes fria.

Human shield agony of RAF men 'brainwashed or tortured' for TV. Major says Saddam could face war crimes charges

WHAT HAS HE DONE TO THEM?

Pilot John Peters: He bore signs of ill-treatment

Navigator Adrian Nichol: He looked exhausted and robot-like

FÅNGARNA PÅ GUANTÁNAMO

Den 11 september 2001 blev USA angripet. Två flygplan flög rakt in i skyskraporna i World Trade Center i New York. Ca 3 000 människor dog. Amerikanerna misstänkte att den islamska aktivisten Usama bin Laden och hans nätverk Al-Qaida låg bakom attentatet. Nato meddelade att angreppet skulle räknas som ett angrepp på alliansens alla medlemmar. Sedan den dagen har USA, på egen hand och tillsammans med sina Nato-

allierade, utkämpat det så kallade "kriget mot terrorism" på många fronter, bland annat i Afghanistan. Under tiden har de amerikanska myndigheterna arresterat misstänkta terrorister över hela världen. Fortfarande idag hålls 170 människor fångna på den amerikanska militärbasen i Gunatánamobukten på Kuba, utan rättegång eller dom. Misstankar om at fångar utsatts för tortyr finns. Amerikanerna menar att de fångslade terroristerna inte är krigsfångar, eftersom de inte är en

del av ett lands väpnade styrka eller en definierad upprorsgrupp. De har kallat dem för "olagliga stridande" och hävdade att reglerna för hur man behandlar krigsfångar därför inte gäller dem. Men det betyder inte att USA kan göra vad som helst. Enligt både de mänskliga rättigheterna och Genèvekonventionerna är tortyr förbjudet. Alltid! Alla som fångslas har rätt till en rättvis rättegång inför en opartisk domstol. Då Barack Obama blev president i USA i januari 2009 lovade han att stänga Guantánamolägre.

SEX ÅR PÅ GUANTÁNAMO

Visste du att ... Nato, Nordatlantiska fördragsorganisationen, är en försvarsallians där 28 medlemsstater ingår? Av dessa är 21 stater också med i EU. Albanien och Kroatien var de senaste länderna som gick med.

Källa wikipedia

I december 2001 skulle kameramannen Sami Al-Haj, på uppdrag av tv-kanalen Al Jazeera, filma "kriget mot terrorism" i Afghanistan. I stället blev han arresterad, misstänkt för att vara terrorist.

Al Jazeeras journalist Sami Al-Haj satt fängslad på Guantánamo i sex år. FOTO: GWLADYS FOUCHÉ

Det var pakistansk polis som arresterade honom vid gränsen, enligt vad som påstås på grund av problem med passet. Tre veckor senare överlämnades han till amerikanerna på Bagram-basen i Afghanistan.

Enligt Amnesty International utsattes Al-Haj för "grov fysisk tortyr" av amerikanerna. Han hölls i en bur i en iskall flyghangar och fick otillräcklig, ofta frusen, mat. Soldaterna släppte lös hundarna på honom. Efter att han överförts till ett läger i Kandahar utsattes han för sexuella trakasserier, bland annat genom hot om våldtäkt. Han blev regelbundet slagen och fick inte tvätta sig på hundra dagar. Då var han täckt av löss.

I åtskilliga förhör blev han utfrågad om sin arbetsgivare:

– De frågade mig konstant om Al Jazeera, om Al Jazeera hade förbindelser med Usama bin Laden eller Al-Qaida, berättar Al-Haj.

Amerikanska myndigheter har ofta hänvisat till att hans arbete på Al Jazeera var orsaken till att han ansågs farlig.

I juni 2002 kom han till Guantánamo. Där fortsatte misshandeln enligt Amnesty International: Han blev slagen, utsattes för rasistiska trakasserier och för hot om att åter få hundarna på sig och han förvägrades läkemedel.

– Livet på Guantánamo... vi kände oss inte som människor. Vakterna hade mer respekt för djuren än för oss, berättar Al-Haj.

I maj 2008 släpptes han äntligen fri, utan att någonsin ha ställts inför domstol.

Att bli frigiven var bara ett steg på vägen tillbaka till livet för Sami Al-Haj. Han hade

mist sin livslust.

Kroppen och själen var kraftlösa. Han går fortfarande styvbent, efter att torterare krossat hans knä. Han ser äldre ut än sina 40 år.

– Ibland vaknar jag och tror att jag fortfarande är på Guantánamo. Det sker även när jag hör ljud, ser ljus, hör hundar som skäller eller människor som skriker. Då mår jag dåligt. Men med hjälp av min psykolog känner jag att jag är på bättringsvägen. Jag hoppas att jag blir normal igen snart, säger Al-Haj.

Visste du att ... Röda Korset var de enda som fick lov att besöka fångarna på Guantánamo?

GUANTÁNAMO CUBA JANUAR 2002.
FOTO: SCANPIX/ AFP PHOTO/US NAVY/SHANE T. MCCOY

MEN HUR ÄR DET MED TERRORISTER?

Begreppet "terrorist" används ofta. I många länder, till exempel i Sverige, används ordet "terrorister" om personer som har begått terroristhandlingar. Terroristbrott enligt svensk lag är vissa handlingar exempelvis mord, skadegörelse, sabotage, kapning, spridning av gift eller smitta som allvarligt kan skada en stat eller mellanstatlig organisation, om avsikten med handlingen är att:

1. injaga allvarlig fruktan hos en befolkning eller en befolkningsgrupp,
2. otillbörligen tvinga offentliga organ eller en mellanstatlig organisation att vidta eller att avstå

från att vidta en åtgärd, eller

3. allvarligt destabilisera eller förstöra grundläggande politiska, konstitutionella, ekonomiska eller sociala strukturer i en stat eller i en mellanstatlig organisation."

Enligt "Lag (2003:148) om straff för terroristbrott 2 § och 3 §. §§ 2 3"

I det så kallade "kriget mot terrorism" användes begreppet terrorister också om personer som deltog i stridigheter mot USA, i bland annat i Afghanistan. Anledningen till att USA kallade dem så var att de inte uppfyllde kriterierna, kraven, för att få status som krigs-

Visste du att ... det är strängt förbjudet att växla mellan civil och militär status? Att klä sig civilt om man egentligen är soldat är ett brott mot krigets lagar.

fångar och därför ansåg USA att de inte heller kunde kräva skydd enligt Genèvekonventionerna.

Krigsfångar har rätt till

- läkarhjälp
- möjlighet till motion
- kontakt med familj
- tillräckligt med vatten och mat för att hålla sig friska
- trygg och lämplig inkvartering
- lämpliga sanitära förhållanden
- rättvis och öppen rättegång
- oberoende instans som ska övervaka att förhållandena är goda
- skydd mot våld och hot
- frihet att praktisera sin religion
- att insända klagomål på egna fängelseförhållanden.

Krigsfångar får inte

- utsättas för tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning
- utföra slavarbete.

Barn och kvinnliga krigsfångar har dessutom särskilda rättigheter som ska trygga deras liv och värdighet.

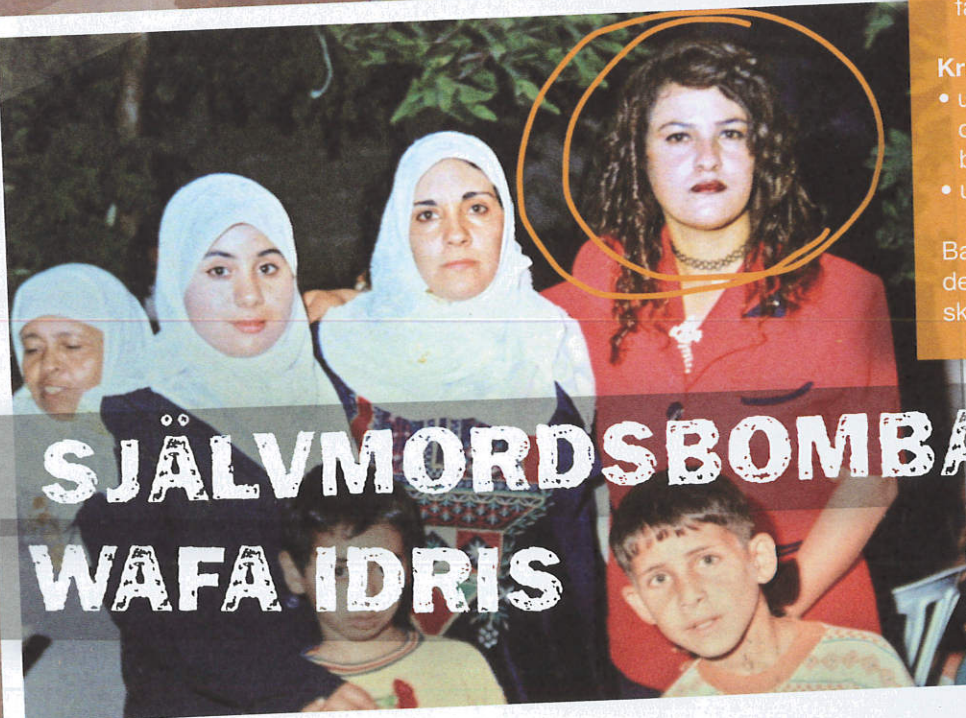

FOTO: GETTY IMAGES.

SJÄLMORDSBOMBAREN WAFÄ IDRIS

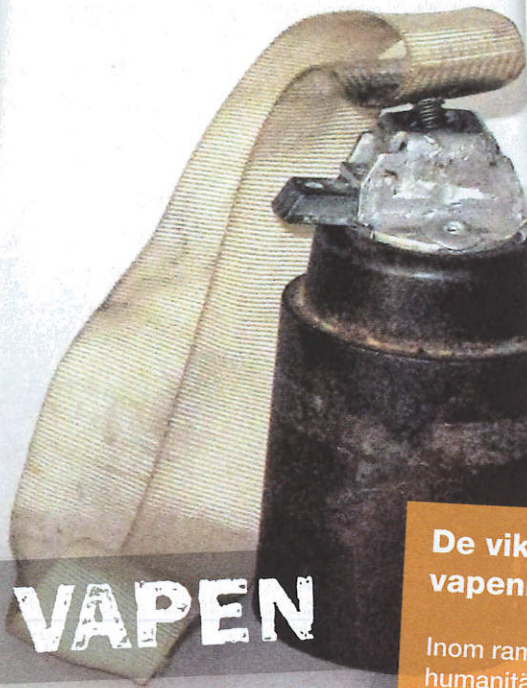
ISRAEL, den 27 januari 2002: På shoppinggatan Jaffa Road i Jerusalem är det full aktivitet. Wafa Idris, 28 år, är bara en i mängden av shoppande människor. Utanför en skoaffär utlöser hon den bomb som hon har runt midjan. Explosionen är

så kraftig att den blåser ut fönster flera tiotals meter bort. 111 människor ligger skadade kvar på gatan. Utöver självmordsbombaren dör en man. Den frivilliga ambulansarbetaren Wafa Idris var den första kvinnliga palestinska självmordsaktivisten. En självmordsbombare är

så kraftig att den blåser ut fönster flera tiotals meter bort. 111 människor ligger skadade kvar på gatan. Utöver självmordsbombaren dör en man. Den frivilliga ambulansarbetaren Wafa Idris var den första kvinnliga palestinska självmordsaktivisten. En självmordsbombare är

en stridande som utger sig för att vara civil. Därför är självmordsbombare olagliga enligt krigets lagar. Dessutom riktar sig ofta självmordsangrepp mot civila. Självmordsbomber är ett effektivt vapen, eftersom de sprider fruktan bland långt fler än dem drabbade. Vem som helst kan drabbas, var som helst, utan förvarning.

Huvudpoängen med internationell humanitär rätt är alltså att begränsa det mänskliga lidandet i krig. I detta kapitel har vi hittills sett hur reglerna skyddar civila. På de följande sidorna kommer du att få veta mer om hur krigets lagar begränsar de metoder och medel som de krigande parterna kan använda sig av.

OLAGLIGA VAPEN

Klustervapen: BLU-63 och M77. FOTO: CMC/DANCHURCHAID/JAWAD METNI

Visste du att ...
Sverige har ett ansvar för att svenska vapen inte exporteras till länder där det en finns en risk att de används i kränkningar av internationell humanitär rätt och mänskliga rättigheter.

De viktigaste vapenkonventionerna

Inom ramen för den internationella humanitära rätten finns det en rad olika konventioner och bestämmelser som reglerar vilka vapen och militära metoder man får använda sig av i krig. Den första konventionen, S:t Peterburgdeklarationen, kom redan 1868. Detta är några av de viktigaste i dag:

• **FN:s konvention om konventionella vapen** – förbjuder vapen som gör onödigt skada eller drabbar slumpmässigt. Konventionella vapen är alla vapen som inte är massförstörelsevapen, som biologiska, kemiska och kärnvapen.

• **FN:s konvention om kemiska vapen** – förbjuder utveckling, produktion, lagring och användning av kemiska vapen, som till exempel nervgas eller senapsgas.

• **FN:s konvention om biologiska vapen** – förbjuder utveckling, produktion, lagring och användning av biologiska eller bakteriologiska vapen.

• **Konventionen om förbud mot personminor** – förbjuder utveckling, produktion, lagring och användning av vissa typer av personminor.

• **Klustervapenkonvention** – förbjuder utveckling, produktion, lagring och användning av klustervapen som har svåra humanitära konsekvenser.

Målet med ett krig är att besegra fiendens styrkor, något som man försöker att göra genom att använda vapen. Men det är inte så att parterna kan använda precis vilka vapen de vill för att vinna. Huvudregeln i Genèvekonventionerna är att vapen som orsakar överflödigt skada och onödigt lidande är förbjudna.

Här följer några exempel på olagliga vapen:

- Kulor som utvidgar sig eller exploderar när de träffar kroppen
- Vapen som sprider giftig gas, dödliga bakterier eller kemikalier
- Laservapen som förblindar motståndaren
- Vapen som fräter sönder huden eller tänder eld på människor
- Vissa typer av landminor, det vill säga sprängladdningar som placeras på eller under marken och som utlöses och exploderar när en människa eller ett fordon kommer i kontakt med dem

- Klustervapen som innehåller hundratals små exploderande ammunitionsdelar som finns samlade i en stor bomb. När den skjuts upp från marken eller släpps från ett plan, sprids de små sprängladdningarna över ett stort område.

Visste du att ... exporten av svensk försvarsmateriel aldrig har varit större än nu? 2009 sattes nytt rekord då Sverige sålde för 13,6 miljarder kronor. Sverige var då världens tionde största vapenexportör. Enligt Svenska freds- och skiljedomsföreningen, har svenska vapen använts i en mängd krig till exempel i Burma, Sri Lanka, Indien och Irak.

SYRIEN OCH KEMISKA VAPEN

Konflikten i Syrien har 2014 gått in på sitt fjärde år, och än är ingen lösning i sikte. Antalet döda under kriget, som började med fredliga protester mot regimen, räknas i hundratusental och många fler har skadats eller fängslats. Befolkningen lider och behoven är enorma.

Per Jönsson, redaktör på Utrikespolitiska institutet skriver i sin kommentar om mediernas rapportering. "Den falska verklighetsbilden består främst däri att kriget framställs som en kamp mellan folket och härskaren, mellan demokratitörstande civila syrier och Bashar al-Assads tyranniska våldsstyre." (SvD Opinion den 4. Januari 2014)

Konflikten är komplex och omfattande. FN har rapporterat om brott mot mänskligheten som massaker, kidnappningar, tortyr, våldtäkt och mord på civila. Det är flera olika grupper som är inblandade i striderna och ytterligare oppositionella grupper har bildats efter hand. Det är stridigheter mellan bland annat shia- och sunnimuslimer, och flera länder har starka intressen i landet. Läs mer på www.globalis.se

I augusti 2013 rapporterades att kemiska vapen hade använts i Syrien och i september samma år lovade Syriens president Bashar al-Assad att lämna över alla kemiska vapen i landet för att dessa skulle förstöras.

Vilken typ av konflikt pågår?

Det är en icke-internationell väpnad konflikt mellan den syriska

regeringen och olika väpnade grupper. Detta innebär att folkrätten i väpnade konflikter gäller, det vill säga internationell humanitär rätt.

Vilken del av den internationella humanitära rätten gäller?

Tilläggsprotokoll II till Genèvekonventionerna samt den gemensamma artikel 3 för de fyra Genèvekonventionerna gäller under icke-internationella väpnade konflikter. Parterna i konflikten måste följa de grundläggande regler som ligger bakom den internationella humanitära rättens principer om humanitet, distinktion, proportionalitet och militär nödvändighet.

Vem är bunden av internationell humanitär rätt?

Alla parter i en väpnad konflikt, inklusive icke-statliga aktörer, är bundna av internationell humanitär rätt och måste respektera den.

Är användningen av kemiska vapen förbjudet?

Det är globalt erkänt att det är olagligt att utveckla, producera, lagra och använda kemiska vapen.

Röda Korset är en av få organisationer som kan arbeta i Syrien idag. Nästan all internationell hjälp distribueras av Syriska Röda Halvmånen

FOTO: IBRAHIM MALLA/RÖDA KORSET

Förbudet har sina rötter i konventionen om kemiska vapen.

Finns det kemiska vapen kvar i Syrien 2014?

I augusti 2014 hade alla kemiska vapen i Syrien avlägsnats för att förstöras utanför landet (och av dessa hade 84,3% redan förstörts), enligt Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons.

Källa: www.opcw.org

ÄR KÄRNVAPEN FÖRBJUDNA?

Fakta om kärnvapen:

Kärnvapen har bara använts två gånger. År 1945, mot slutet av andra världskriget släppte de allierade två atombomber över Japan – en över Nagasaki och en över Hiroshima. Över 210 000 människor dog.

- År 2010 finns det uppskattningsvis fler än 23 000 kärnvapen i världen. När det kalla kriget tog slut 1989 fanns det 70 000 atomvapen så utvecklingen har gått i rätt riktning.
- År 2010 hade nio länder i världen kärnvapen: ytterligare sex länder har amerikanska kärnvapenbaser på sitt territorium. Ryssland och USA har 95 procent av alla världens kärnvapen.

Källa: International Campaign to Abolish Nuclear Weapons, ICAN, den internationella rörelsen för ett förbud mot kärnvapen.

År 2011 antog internationella rödakorsrörelsens delegatråd en resolution där alla rörelsens delar uppmanas att göra allmänheten, forskare, hälsovårdspersonal och beslutsfattare medvetna om kärnvapens katastrofala humanitära konsekvenser samt genom att ta upp frågor som rör internationell humanitär rätt och användande av kärnvapen påpeka behovet av konkreta handlingar som leder till att kärnvapen förbjuds.

Molnet efter atombomben över Nagasaki, Japan 1945.

FOTO: U.S FEDERAL GOVERNMENT, KILDE WIKIPEDIA.

Det låter kanske konstigt men kärnvapen är faktiskt inte uttryckligen förbjudna – trots deras enorma förmåga att orsaka mänskligt lidande. Flertalet av världens stater arbetar nu för ett totalförbud, inklusive Sverige. Många hoppas och tror att ett kärnvapenförbud blir nästa stora internationella avtal. För närvarande finns det ett viktigt FN-avtal från 1970, ickespridningsavtalet, som ska bidra till nedrustning. Ickespridning, det vill säga ett

förbud mot att fler länder skaffar kärnvapen och mot att civila aktörer får ha sådana vapen, avvärning och fredlig användning av atomteknik är "grundpelarna" i avtalet. 189 länder har skrivit under.

"Mitt mål - vårt mål - är att hela världen ska bli ett kärnvapenfritt område."

FN:s generalsekreterare Ban Ki-Moon, Vid en konferens om ickespridningsavtalet, den 30 april 2010.

WORLD ECONOMIC FORUM, WIKI COMMONS

DET ÄR BRA MED FORBUD!

Jodi Williams. Oslo 1995. FOTO: ERLEND AAS / NOBELS FREDSSENTER

År 1997, samma år som avtalet om landminor undertecknades, fick alla organisationer som hade kämpat för förbudet – det vill säga den internationella rörelsen för ett förbud mot landminor (ICBL) och dess ledare Jodie Williams från USA – Nobels fredspris. Det här visar att det är av stor betydelse att man arbetar för att skapa strängare regler för vad man får och inte får göra i krig.

Fram till 1990-talet använde nästan alla militära grupper i världen landminor. Eftersom de var både billiga och effektiva användes landminor särskilt mycket i fattiga länder och i inbördeskrig. Så inträffade något. Det stora mänskliga lidande som landminorna orsakar gjorde att ett stort antal humanitära organisationer, bland annat Röda Korset, arbetade intensivt för att landminor skulle förbjudas. De fick många stater med sig, och 1997 enades man om ett internationellt förbud mot användning av landminor som är avsedda för människor – så kallade

Visste du att ... människor i Laos, Kambodja och Vietnam fortfarande lever under hotet av oexploderad klusterammunition, som släpptes ned av USA under åren 1964-1973?

antipersonella minor, ibland även kallade truppminor.

Minkonventionen är speciell, för det är första gången som man har fått ett totalförbud mot ett vapen som har använts så mycket. Och den har verkligen visat att ett förbud gör nytta!

År 2009, tio år efter att konventionerna trädde i kraft:

- hade 86 medlemsstater förstört sina minlager. Det rörde sig om 44 miljoner minor
- hade 11 stater röjt de minor som lades ut en gång i tiden
- hade antalet minoffer minskat kraftigt
- köpte eller sålde nästan ingen landminor längre.

Men minorna orsakar fortfarande stora problem, eftersom det ligger så många kvar från gamla krig. Ingen vet exakt hur många. Dessutom har flera stora

militärmakter ännu inte skrivit under konventionen – bland dem USA, Ryssland och Kina. Läs mer om landminor i kapitel 5 – om krigets konsekvenser.

Källa: Landmine and Cluster Munition Monitor [övervakning av förekomst av landminor och klusterbomber]

Visste du att ... Sverige använder klusterammunition till stridsflygplanet JAS 39 Gripen, den så kallade Bombkapsel 90? Den togs fram efter en beställning av det svenska försvaret för att användas till JAS. När Sverige blir bundet av Konventionen om klusterammunition måste Försvarsmakten inte bara sluta använda klusterammunition utan också förstöra allt som finns i lager.

En sjukgymnast behandlar ett barn. ICRC:s protescenter i Kabul, Afghanistan 2007. FOTO: ICRC/MARKO KOKIC

Varför är landminor och klustervapen förbjudna?

Som du läste på föregående sida finns det särskilda konventioner som förbjuder landminor och klustervapen. Världen har enats om dessa förbud, eftersom dessa vapen:

- skadar och dödar människor många år efter att kriget är över
- särskilt drabbar civilbefolkningen och därför strider mot en grundläggande princip i Genèvekonventionerna
- är svåra att undanröja när kriget är slut
- gör att stora områden som skulle kunna användas till jordbruk, bostadsområden och återuppbyggnad efter kriget, ligger oanvända
- skapar rädsla, ofta flera tiotals år efter att kriget är över.

Det finns många typer av landminor. Gemensamt för dem alla är att de ligger spridda i omgivningen och är menade att hindra människor eller fordon från att komma förbi. De innehåller sprängladdningar och ibland också splitter. Vissa utlöses av ljud, magnetism, rörelse eller vibrationer men oftast sker det vid tryck.

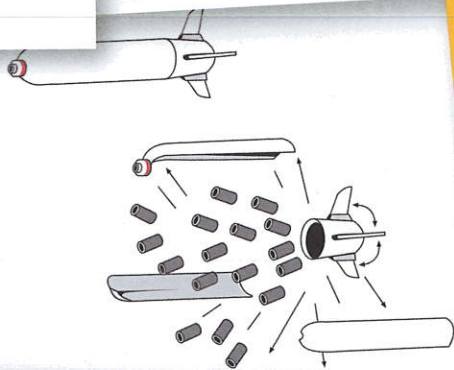
Varning för minor. Libanon 2006. FOTO: ICRC/MEISSNER, URSULA

Visste du att ... fordonminor inte är förbjudna? De kräver ofta mer tryck än en antipersonell mina för att utlösas.

Visste du att... av alla de vapen som den amerikanskledda koalitionsstyrkan använde i Irak 2003, var det inget som skadade eller dödade fler än vad klusterbomber gjorde?

Klusterammunition har äntligen förbjudits¹.

Den 1 augusti 2010 trädde det internationella förbudet mot klustervapen i kraft. "Konventionen om klusterammunition". I avtalet förbjuds produktion, lagring, spridning och användning av klusterbomber. Den ger också anvisningar för hur människor som faller offer för klusterbomber bör hjälpas och ålägger de undertecknande länderna att röja klusterammunition som inte har exploderat. Sverige skrev under konventionen i december 2008 och ratificerade den 2012. Samma år, i oktober 2012, trädde konventionen i kraft.

Klustervapen: M42/M46, MZD2. FOTO: CMC/DANCHURCH/AID/JAWAD METNI

VÅLDTÄKT SOM VAPEN

FOR MANGE KVINNER HENGER IKKE DET VERSTE VÅPENET TIL VENSTRE

I krig blir kvinner systematisk voldtatt av soldater som bruker seksuell vold for å spre frykt blant sivilbefolkningen. Røde Kors hjelper voldtaktsofre og sprer kunnskap om krigens regler for å unngå nye overgrep. Ved å støtte Røde Kors Beskyttelsesprogram er du med på å gi tusenvis av kvinner en bedre hverdag. Send "KVINNE" til 2221. Da blir 30,- belastet din mobilregning og du vil motta informasjon om vårt arbeid for å hjelpe kvinner i krig.

DET FINNES REGLER I KRIG. VI SIER FRA NÅR DE BRYTES
www.rodekors.no

"För många kvinnor hänger inte det värsta vapnet till vänster ..."

När du hör ordet "vapen" ser du förmodligen gevær, stridsvagnar eller bomber framför dig. Men även våldtäkt används som vapen i krig. Soldater våldtar medvetet civila för att kränka, dominera og skapa rædsla. Det är ett effektivt,

lättilgängligt og billig vapen – som särskilt används som ett terrorvapen gentemot civila kvinner og barn.

Offren blir ofta märkta för livet. Några blir gravida efter våldtäkten og får barn. Andra smittas av hiv eller får så svåra skador i underlivet

Visste du att ... 100 000 tyska kvinner blev våldtagna av ryska soldater bara i Berlin under andra världskrigets sista dagar?

Källa: Women and War: a Historical Encyclopedia from Antiquity to the Present

Visste du att ... kvinner har ett särskilt skydd både i krig og fred genom FN:s Kvinnokonvention og Genèvekonventionerna? Trots detta utsätts kvinner för flest overgrep, särskilt i krig.

att de inte kan kontrollere sin urinblåsa eller avføring. Mange blir utstøtta från sina familjer og lokale samhälle, eftersom seksuellt våld är ett tabu.

Våldtäkt som vapen är inte ett nytt fenomen. Det används inte heller mer i vissa kulturer än andra. En nyhet är att FN:s sikkerhetsråd 2008 för första gången erkände seksuelle overgrep som vapen. Därmed erkännes også offren som krigsoffer, inte bara som brottsoffer. Redan 1998 ansåg Rwanda-tribunalen i Akayesudomen att våldtäkt kan vara en del av ett folkmord og samme år antogs Internationella brottmålsdomstolens stadga (trådte i kraft 2002) enligt vilken "våldtäkt,

sexuellt slaveri, påtvingad prostitution, påtvinget havandeskap" eller annan form av seksuellt våld, kan utgøre krigsforbrytelser.

Våldtäkt är förbjudet

Våldtäkt står i dagslaget, 2011, inte med på listen over forbudne vapen i krig. Det betyder ikke att det är lagligt att våldta. Det står næmligen i Genèvekonventionerna att man ikke får krænke "den menneskelige værdigheten" og att "varje form av otillbørligt overgrep" är förbjudet. Vidare står det att kvinner ska skyddas "særskilt mot våldtäkt". Mange mener ändå att vi uttrykkelig måste oppføre våldtäkt på listen.

JUDITH VÅLDTOGS AV SOLDATER

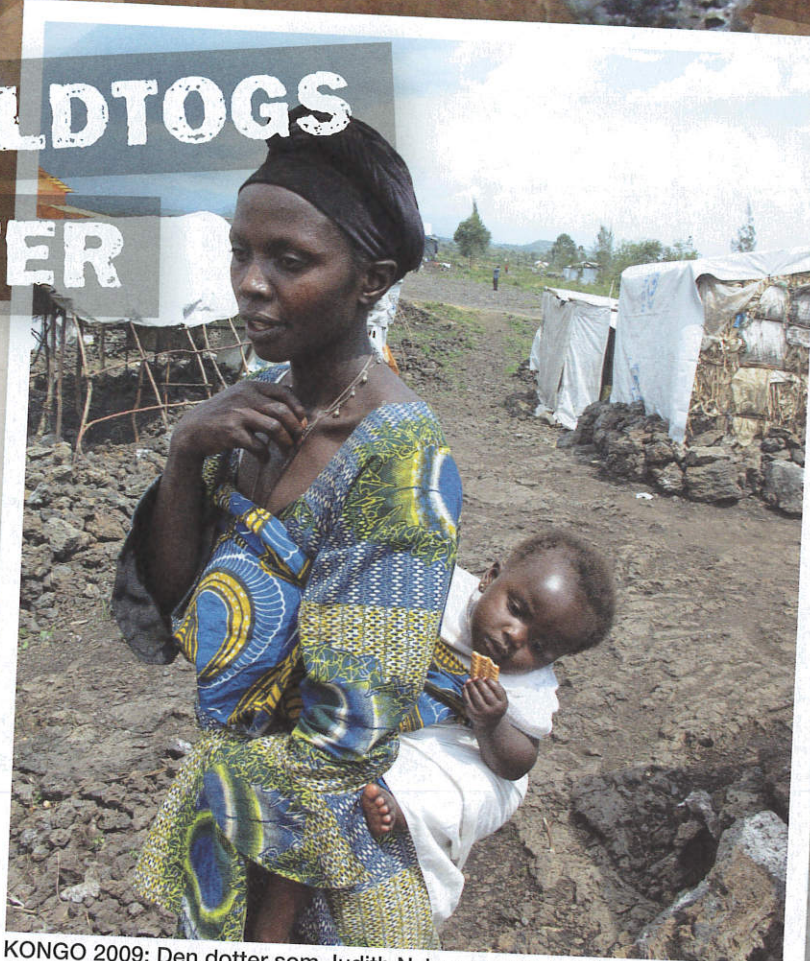
Ingen vet hur många kvinnor och flickor som har våldtagits av soldater, upprorsmän, med flera sedan konflikten i östra Demokratiska republiken Kongo började 1994. Men det är många, kanske flera hundra tusen. Judith Nyiraneza, 29 år, från byn Mweso i Masisi-distriktet är en av dem.

– Jag var 14 år gammal första gången som jag blev våldtagen. Männerna som gjorde det bar uniform, berättar hon.

Judith fick svåra skador av våldtäkten men det tog lång tid innan hon fick hjälp mot blödningarna.

Med tiden gifte hon sig men 2007 dog hennes make, när byn de bodde i blev angripen. Judith och de tre barnen tvingades fly från Goma. På morgonen den 6 januari 2008 gick hon ut i bergsområdet utanför det flyktingläger där hon bor för att samla ved. Judith och de kvinnor hon gick tillsammans med blev stoppade av fem uniformerade män med vapen.

– De bad om vatten, berättar Judith. Allt eftersom blev de allt mer hotfulla. Judith och kvinnorna

KONGO 2009: Den dotter som Judith Nyiraneza, 29 år, bär på ryggen föddes efter att hon blivit våldtagen av soldater.
FOTO: ERIK TRESSE/FLYKTINGHJELPEN

sprang åt olika håll. Några av männen fick tag i Judith och våldtog henne.

Nio månader senare födde hon en dotter. Dottern är barn till en av våldtäktsmännen.

– Vad tänker du om det här barnet?
– Vad kan jag göra? Detta är den

enda dotter Gud har gett mig. I Kongo är söner en fördel för familjen. Men döttrar är till särskild glädje för mödrarna.

*Text: Odette K. Asha/-
Flyktinghjelpen. Bearbetat av
Marianne Alfsen/Felix Media*

Sammanfattning av kapitlet:

SÄTT GRÄNSER!

I det här kapitlet har du fått en genomgång om vad regler i krig är och varför de är så viktiga. Den här kunskapen kommer förhoppningsvis att göra det lättare för dig att förstå och bilda dig en egen uppfattning om det du läser och ser om krig och konflikter. Det du nu vet kan också hjälpa dig i ditt umgänge med andra människor. För också du måste sätta gränser, både för dig själv och för andra.

Uppgifter kapitel 2:

1. Vad var bakgrunden till att FN bildades och vad är organisationens uppgifter?
2. Vad är mänskliga rättigheter?
3. Vilken av de mänskliga rättigheterna tycker du är viktigast?
4. När får man kriga?
5. Ge några exempel på vad som är förbjudet att göra i krig.
6. Vad är skillnaden mellan mänskliga rättigheter och krigets lagar?
7. Vilka är de viktigaste principerna i krigets lagar, internationell humanitär rätt?
8. Varför tror du att det är så viktigt att Röda Korsets emblem inte missbrukas i fredstid?
9. På vilka sätt har krigföringen förändrats? Vad tror du att det kommer att leda till i framtiden?
10. Varför tror du att det är så viktigt att krigsfångar behandlas humant?
11. Vilka fem rättigheter tror du är viktigast för en krigsfånge?
12. Vad är minor och klustervapen?
13. Varför finns det regler för användning av minor och klustervapen?
14. Varför säger man att våldtäkt används som vapen?

VILKA LAGBROTT KAN BESTRAFFAS?

Nationella och internationella domstolar kan utdöma straff för tre typer av internationella förbrytelser: krigsförbrytelse, folkmord och brott mot mänskligheten.

Krigsförbrytelse:

En krigsförbrytelse är ett allvarligt brott mot internationell humanitär rätt, alltså mot de regler som gäller i krig. Krigsförbrytelser kan begås

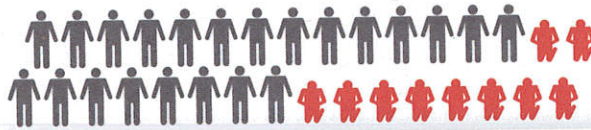
Folkmord:

Folkmord är avsiktlig utrotning av vissa folkgrupper, som till exempel en viss religiös eller etnisk grupp. För att bli dömd för folkmord måste den tilltalade ha haft en tydlig avsikt att utplåna den aktuella gruppen av

Brott mot mänskligheten:

Brott mot mänskligheten är ett slags mellanting mellan en krigsförbrytelse och ett folkmord. Där krigsförbrytelser kan vara tillfälliga och begås mot enskilda människor, är brott mot mänskligheten

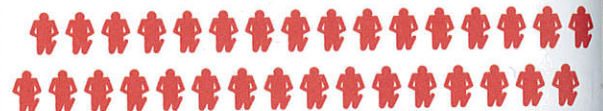
systematiska övergrepp som omfattar många människor. Men övergreppen riktas inte mot en speciell grupp, som till exempel en etnisk eller religiös grupp, som det måste göra för

T ex 10 000 personer ur en bestämd grupp torteras och dödas = folkmord

En person blir torterad = krigsförbrytelse

T ex 10 000 personer blir torterade = brott mot mänskligheten

mot både civilbefolkning och militärer. Exempel på krigsförbrytelser är mord eller misshandel av civila eller krigsfångar, användning av olagliga vapen, förstörelse av civil egendom och tortyr.

terrorisera dem. Det är också olagligt men brottet blir inte klassat som folkmord. Den tilltalade måste ha haft en klar plan för utplåning för att det ska räknas som folkmord. Nazisternas försök att utplåna Europas judar under andra världskriget var utgångspunkten för definitionen av folkmord. Folkmord kan ske i både krig och fred.

att det ska kallas för folkmord. Övergrepp som till exempel mord, tortyr, våldtäkt eller tvångsförflyttning riktas mot civilbefolkningen i allmänhet.

*Visste du att ...
FN:s allra första konvention handlade om folkmord? Den antogs 1948 och är ett av FN:s avtal om de mänskliga rättigheterna.*

Illustrationen visar hur en enda olaglig handling startar en kedjereaktion av konsekvenser och händelser.

HUR STRAFFAS BROTTE?

Illustrationsfoto FOTO: EVA LOTTA SANDBERG/BITSANDPEACE

"Man glömmer
kanske var man
begravt fredspipan
men aldrig var
yxan ligger."

Marc Twain

Både nationella och internationella domstolar kan vidta rättsliga åtgärder mot krigsförbrytelser.

De två första internationella domstolarna kom till precis efter andra världskriget:

Nationella domstolar

Alla länder som har undertecknat Genèvekonventionerna måste ha ett rättssystem för bestraffning av dem som begår krigsförbrytelser.

I de nationella domstolarna kan länderna väcka åtal mot sina egna invånare och andra som vistas på landets territorium. Förbrytelsen behöver inte ha skett i det land där personen blir åtalad.

Internationella domstolar

Problemet med att få nationella domstolar att ta upp mål har lett till att man har upprättat internationella domstolar. De senaste tio åren har dessa spelat en allt viktigare roll.

- Den mest kända är **Nürnbergtribunalen** som har uppkallats efter den tyska stad där rättegångarna hölls. Domstolen vidtog rättsliga åtgärder mot nazisterna, som hade begått grova brott mot krigets folkrätt under andra världskriget.

- Den andra domstolen var **Tokyotribunalen** i Japan. Den skulle väcka åtal som gällde grova brott mot krigets lagar som hade begåtts i Ostasien under andra världskriget.

Krigsförbrytare dömd i Sverige

18 mars 2006 dömde för första gången en svensk domstol en person för krigsförbrytelser. Fallet gällde svensken Jackie Arklöv som under mitten av 1990-talet hade varit soldat i kroatiska förband i Bosnien-Hercegovina. Han anklagades för att ha begått en rad övergrepp både mot civila och mot soldater under kriget. Stockholms tingsrätt ansåg att han gjort sig skyldig till grovt folkrättsbrott bland annat för att ha misshandlat och torterat fångar, tvångsförflyttat civila och för att ha plundrat. När Jackie Arklöv dömdes avtjänade han redan en livstidsdom för annat brott så tingsrätten bestämde att livstidsdomen även skulle omfatta folkrättsbrottet. Ingen av parterna överklagade domen.

HISTORISKA RÄTTEGÅNGAR

NÜRBERGTRIBUNALEN, TYSKLAND, 1946: Nazistledarna Hermann Göring (till vänster) och Rudolph Hess lyssnar till anklagelserna mot dem. Göring dömdes till döden och Hess till livstids fängelse. Göring tog sitt eget liv innan dödsdomen kunde utföras. FOTO: WIKICOMMONS/U.S FEDERAL GOVERNMENT

När andra världskriget tog slut 1945 kunde världen se tillbaka på ett krig som hade orsakat enorma förluster och ett oerhört lidande. Den rättsprocess som följde var avgörande för de krigförande parternas förmåga att fortsätta leva tillsammans – i fred och försoning.

Efter kriget togs krigsförbrytelser upp vid nationella domstolar i bland annat Nederländerna, Frankrike och Polen, som hade varit ockuperade av tyska styrkor. Länderna valde själva att vidta rättsliga åtgärder mot de soldater som hade begått krigsförbrytelser på deras territorium.

Kanada, USA, Kina, Australien, Filippinerna och Nederländerna drev också rättegångar mot nazister och japaner som hade begått krigsförbrytelser i andra delar av världen. Mellan åren 1945 och 1950 ställdes omkring 10 000 meniga soldater och officerare av lägre rang inför rätta.

NÜRNBERG-TRIBUNALEN

Men vem skulle ställa de högsta ledarna och de militära befälen inför domstol? Storbritannien, Sovjetunionen, USA och Frankrike som vann kriget mot Tyskland tillsatte en tribunal, en domstol, i den tyska staden Nürnberg hösten 1945. Tribunalen skulle avgöra om 22 nazistledare kunde dömas för sina brott. Vart och ett av de allierade länderna bidrog med två domare och en grupp åklagare. För första gången i historien ställdes militära och civila ledare till ansvar för sina handlingar i en internationell domstol.

Tyska advokater försvarade de anklagade som var allt från en av de högsta militära ledarna, Hitlers högra hand, fältmarskalk Hermann Göring, chefen för de väpnade styrkorna Wilhelm Keitel och utrikesminister Joachim von Ribbentrop till tjänstemän med lägre befattning. De tre högsta ledarna, Adolf Hitler, Joseph Goebbels och Heinrich Himmler fanns inte med bland de åtalade eftersom de alla hade begått självmord.

De anklagade ställdes som enskilda individer till svars för följande:

- **Brott mot freden:** planering, verkställande och genomförande av ett aggressivt krig.
- **Krigsförbrytelser:** allvarliga överträdelser av den internationella humanitära rätten.
- **Brott mot mänskligheten:** mord, utplåning, slaveri, deportation och andra omänskliga handlingar mot civilbefolkningen.

Förutom den mest berömda rättegången där 22 nazistiska ledare och höga militärer samt sex organisationer, bland annat SS och Gestapo, ställdes inför rätta hölls ytterligare tolv rättegångar. Bland dessa genomfördes rättegångar mot läkare som utfört experiment på människor och industriledare som utnyttjat slavarbetare. Totalt ställdes 177 personer inför rätta och av dessa fick 36 dödsstraff, 23 livstids fängelse och 38 frikändes från anklagelserna.

Efter att de högsta ledarna hade dömts, fortsatte Nürnbergdomstolen att åtala en mängd soldater, statsanställda och andra som hade begått övergrepp. År 1949 tog den tyska staten själv över domstolsförfarandet.

Visste du att ... det var i Nürnbergtribunalen som man för första gången fastslog att krigsförbrytelser begås av enskilda människor?

RÖSTER FRÅN NÜRNBERG

På följande sidor kan du läsa några autentiska betraktelser från Nürnbergtribunalen:

Bearbetning av: *The Anatomy of Nuremberg Trials [Analys av Nürnbergrättegångarna]* (1992), av Taylor Telford, Little Brown. ALLA FOTOGRAFIER: WIKICOMMONS/DEUTSCHES BUNDESARCHIV

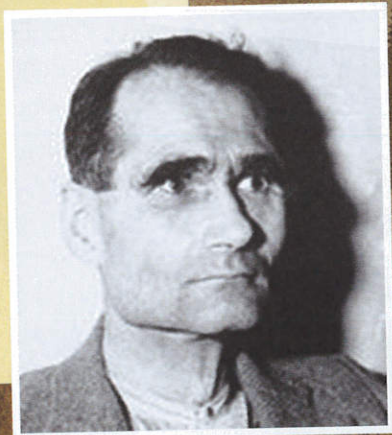
"Privilegiet att få inleda historiens första rättegång för brott mot världsfreden lägger ett tungt ansvar på mina axlar. (...) Det faktum att fyra stora nationer, segeryra och samtidigt djupt förorättade har hejdat hämndens hand och av fri vilja beslutat sig för att överlämna sina infångade fiender i lagens händer är kanske den viktigaste tribut som makten har gett åt förnuftet ..."

Domare vid högsta domstolen och överåklagare, Robert Jackson, i sitt öppningstal.

"Jag fick – under åtskilliga år av mitt liv – möjlighet att arbeta för den störste son som vårt folk har frambringat under sin fyra tusen år långa historia."

Rudolph Hess. Hess var den tredje på listan över högsta befäl – och en av de äldsta och ivrigaste av Hitlers anhängare.

"Till minne av tusentals oskyldiga som fallit offer för den fascistiska terrorn, för upprätthållandet av fred i hela världen, för nationernas framtida säkerhet vill vi på ett rättvist och fullständigt sätt ställa de åtalade till svars. Detta är hela mänsklighetens sak."

Överåklagare Roman Rudenko i sitt öppningstal.

"Jag trodde, men jag misstog mig, och jag hade inte möjlighet att hindra det som skulle ha förhindrats. Däri ligger min skuld. Det är tragiskt att inse att det bästa jag – som soldat – kunde erbjuda som soldat – lydighet och lojalitet – utnyttjades till att tjäna syften som inte var uppenbara vid den tidpunkten och att jag inte insåg att det finns en gräns även för en hur långt en soldat ska gå för att uppfylla sina skyldigheter."

Wilhelm Keitel, chef för Tysklands väpnade styrkor. Ledde de dagliga operationerna och var Hitlers högsta militära rådgivare under hela kriget.

UTDRAG UR DOMSLUTEN I NÜRNBERG

"Mitt enda motiv var kärleken till mitt folk, dess frihet och dess liv."

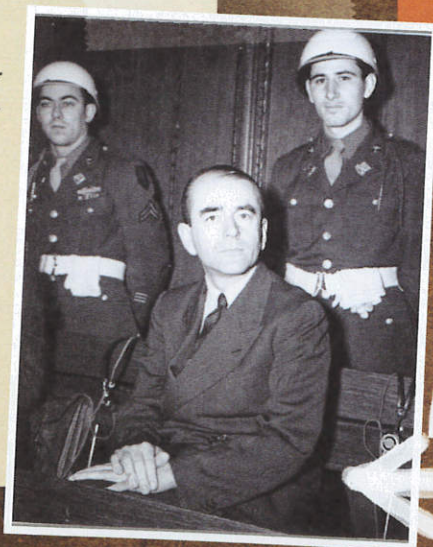
Hermann Göring, Hitlers högra hand. Göring upprättade Gestapo och byggde koncentrationslägren.

"Detta krig har varit en ofantlig katastrof och har utan tvekan varit början på en världskatastrof. Därför är det min självklara plikt gentemot det tyska folket att jag tar på mig min del av ansvaret för katastrofen. (...) Jag tar därför, som ärad ledamot av Rikets ledning, del i det absoluta ansvaret från och med år 1942 och framåt."

"(...) Denna rättegång bör bidra till att förhindra osunda krig som detta i framtiden och främja etableringen av en rad regler som gör det möjligt för människor att leva sida vid sida i framtiden."

Albert Speer, ansvarig för militärens vapenproduktion. Han utnyttjade bland annat människor som tvångsarbetare i produktionen.

"(...) En plan där flera människor deltar i utförandet är fortfarande en plan, även om idén kom från en av dem. (...)

Hitler hade inte kunnat föra ett aggressivt krig ensam. Han var beroende av samarbetet med tjänstemän, militära befäl, diplomater och affärsmän. När de – väl medvetna om vad hans plan gick ut på – deltog i samarbetet, blev de samtidigt medbrottslingar i denna plan. (...) Och att de fick sina uppdrag av en diktator fritar dem inte från ansvaret för deras handlingar."

"Många av de här männen har gjort narr av soldaternas löfte om lojalitet mot militära order. När det passar försvaret säger de att de var tvungna att lyda. När de konfronteras med Hitlers brutala förbrytelser, säger de att de inte följde order. Sanningen är att de deltog aktivt i alla dessa förbrytelser eller satt – tysta och accepterande – och bevitnade order om förbrytelser av en större och långt mer chockerande art än vad världen någonsin har varit olycklig nog att uppleva. (...) I de fall där fakta ger anledning till det, (...) bör de som är skyldiga till dessa förbrytelser inte undslippa straff."

Visste du att ... Albert Speer, som ansvarade för vapenproduktionen i Nazityskland, erkände sig skyldig till att ha varit tjänsteman med hög befattning i en brottslig regim men inte till brott som han själv utfört?

FN:S DOMSTOLAR

Efter andra världskriget var det de segrande staterna som upprättade domstolar som dömde krigsförbrytarna. 40 år senare upprättade FN:s säkerhetsråd för första gången oberoende, internationella FN-domstolar: domstolarna för forna Jugoslavien och för Rwanda – som åttalar och dömer människor för både krigsförbrytelser, folkmord och brott mot mänskligheten.

Biljana Plavsic var president i den serbiska delen av Bosnien 1996–1998. Hon satt i den högsta politiska ledningen, som ansvarade för grova övergrep och etnisk rensning i Bosnien-Hercegovina. Hon dömdes till 11 års fängelse för brott mot mänskligheten. Biljana Plavsic är den första kvinna som dömts för krigsförbrytelser. Hon ville att det bara skulle finnas serber i den serbiska delen av Bosnien. Hon har sagt att etnisk rensning är ett "naturligt fenomen". Efter att ha suttit av två tredjedelar av straffet på kvinnofängelset Hinseberg i Sverige frigavs hon 2009.

Den tidigare bosnienserbiska presidenten Plavsic eskorteras av en säkerhetsvakt under uppläsningen av hennes dom i internationella krigsförbrytartribunalen i Haag. FOTO: SCANPIX/REUTERS/FRED ERNST/POOL

JUGOSLAVIENTRIBUNALEN

Under kriget i det forna Jugoslavien, som pågick 1991–1995, begick parterna många grova övergrepp – tortyr, massakrer och våldtäkter. Kriget var de mest våldsamma i Europa sedan andra världskriget. Redan 1993 upprättade säkerhetsrådet Internationella krigsförbrytartribunalen för det forna Jugoslavien. Domstolen står över alla de nationella domstolarna i de forna jugoslaviska republikerna. Den har över 1 000 anställda och ligger i Haag i Nederländerna. Från 1991 fram till 2010 har 60 människor blivit dömda och det är många mål kvar som ska prövas.

Livstid för folkmord

Handlingar som görs "i avsikt att helt eller delvis förrinta en nationell, etnisk, rasmässigt bestämd eller religiös grupp som sådan..." är, som du kunde läsa på sidan 68, en del av definitionen på folkmord. Men det var så sent som den 10 juni 2010 som den internationella krigsförbrytartribunalen för Jugoslavien gav sin första dom för folkmord. Då dömdes Vujadin Popovi och Ljubisa Beara, som båda var höga officerare i den bosnisk-serbiska armén, för folkmord för massakern i staden Srebrenica 1995, där närmare 8 000 bosnienmuslimska pojkar och män dödades.

I domen står följande:

"Dödsoperationens omfattning och natur, med det förskräckliga antalet mord, det systematiska och organiserade sätt som den utfördes på, den målinriktade förföljelsen av offren och den tydliga avsikten att eliminera varje bosnienmuslimsk man, bevisar över allt rimligt tvivel att detta var ett folkmord"

"Popovi_ visste att avsikten inte bara var att döda dem som hade tagits till fånga av de bosnienserbiska styrkorna, utan att döda så många som möjligt i syfte att utplåna gruppen."

Den andra som dömdes för folkmord, Ljubisa Beara var "drivkraften bakom dödsprojektet", står det i domsluten.

Hassan Ngeze från Rwanda var chefredaktör för och delägare i tidningen Kangura samt journalist på radio- och tv-stationen Mille Collines. Han dömdes till 35 års fängelse av Rwandatribunalen för medverkan till folkmordet i Rwanda, för "ord som dödade", för att ha spridit ett hatiskt budskap och för att ha uppmanat till mord på tutsier och vissa hutuer.

Hassan Ngeze var en viktig medieman och tillhörde presidentens närmaste krets. Under folkmordet spelade medierna, särskilt radiosändningar, en central roll för spridningen av regeringens budskap om att tutsierna var "kackerlackor" som måste dö. Medierna publicerade till och med namnlistor över personer som de ansåg borde avrättas.

Ferdinand Nahimana, grundare av radiostationen RTLM, och Hassan Ngeze, tidigare chefredaktör på tidningen Kangur i Rwanda, blir dömda av ICTR i Arusha, onsdag 3 december 2003. FOTO: SCANPIX/AP PHOTO/ SUKHDEV CHHATABAR

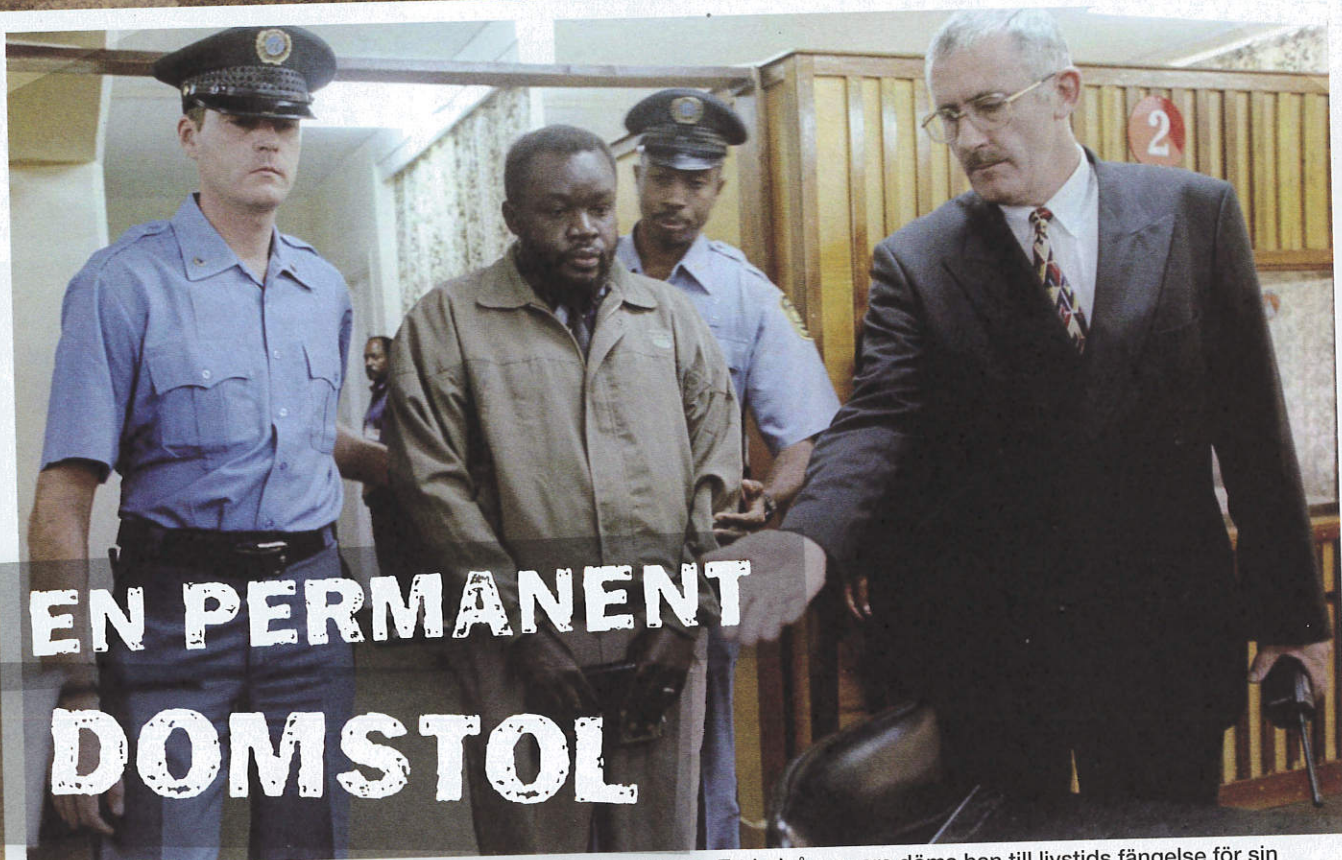
RWANDATRIBUNALEN

Den internationella krigsförbrytartribunalen för Rwanda upprättades 1994, efter folkmordet på den etniska gruppen tutsier, som inträffade i april samma år. Minst 800 000 människor dödades. Domstolen ligger i Arusha i Tanzania. Från 1994 fram till slutet av 2009 dömdes 51 människor. Det är tusentals mål som ännu inte har prövats.

"Den internationella tribunalen för Rwanda avkunnade den allra första dom för folkmord som en internationell domstol någonsin avkunnat. Detta är en milstolpe i folkrättens historia. För första gången tillämpas idealen i FN:s folkmordskonvention, som antogs för 50 år sedan."

Tidigare generalsekretare Kofi Annan, den 2 september 2008 i ett inlägg på Rwandatribunalens webbplats.

Visste du att ... det
strängaste straffet som en
krigsförbrytare kan få i
en FN-domstol är livstids
fängelse? Dödstraff är
inte tillåtet.

EN PERMANENT DOMSTOL

Hutumilislidaren Georges Rutaganda ställs inför rätta i maj 1996. Ett halvår senare döms han till livstids fängelse för sin delaktighet i folkmordet i Rwanda. Tanzania, 1996. FOTO: SCANPIX/REUTERS/GEORGE MULALA.

De fyra första internationella domstolarna, som du har läst om hittills, upprättades för att ta itu med rättsprocessen efter en viss konflikt eller ett särskilt krig. De är därför tillfälliga.

Detta är oklokt eftersom domstolarna:

- behöver lång tid för att etablera sig
- är beroende av en bred politisk vilja
- kräver mycket pengar, som det kan vara svårt att skaffa fram

Idén om en gemensam, permanent domstol som kan ta sig an flera olika mål har diskuterats länge. Först 2002 blev den verklighet. Då upprättades Internationella brottmåldomstolen, International Criminal Court (ICC), som ska behandla folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Tanken är att den ska ingripa i de rättsfall där den nationella rättsapparaten inte räcker till. En framtida utmaning är att komma på vad som ska känneteckna en tillräckligt bra nationell rättsapparat. Fram till 2010 har ICC bara arbetet med juridiska ärenden som rör afrikanska länder.

Domare Charles Michael Dennis Byron från St. Kitts & Nevis i Västindien. Byron har varit President för Rwanda-tribunalen (ICTR) sedan 2007. FOTO: ICTR.

Nationella domstolar är viktiga

Över 100 000 personer är misstänkta för brott i samband med folkmordet i Rwanda. För att kunna genomföra en så omfattande rättsprocess används både den internationella domstolen och nationella domstolar. Dessutom har Rwanda börjat använda sitt traditionella rätts-system, Gacaca, en försoningsprocess efter inbördeskrig. Det finns omkring 11 000 Gacaca-domstolar. De leds av civila som har utsetts av lokalbefolkningen. De tar sig bara an de enklaste målen och kan inte döma dem som har begått de grövsta brotten.